

הַלְכוּת שֶׁפֶת סִימָן תֵּא תב

ביאורים ומוספים

שבעיר המוקפת חומה כל מה שתוך החומה נחשב חלק מזהיר, ואין חילוק כמה הוא המרחק בין הבתים, וכמו כן מחיצות העירוב יחשבו כחומה שמצרפת את הבתים שבתוכה להיות לעיר אחת. [נפקא מינה לענין קביעת יום הפורים בעיר המוקפת בצורת הפתח יחד עם עיר שדינה לקרוא בט"ו, שכיון שצורת הפתח מחשיבה אותן בעיר אחת, יש לקרוא גם בעיר האחרת בט"ו].

אכן החזו"א כתב (או"ח סי' קי ס"ק כ), שקרוב הדבר לומר שדוקא חומה המגינה על העיר עושה את תוכה לעיר, אבל סתם מחיצה אינה מועילה. ולפיכך, צורת הפתח שאינה חומה אין בכוונה לצרף את הבתים להיות לעיר אחת. [ואף שכתב המוש"ב שעל ידי צורת הפתח נחשב מוקף לדירה, היינו שיש לה דין מחיצה לענין שהיא כד' אמות לשוברת בתוך היקפה או למי שיצא חוץ לתחום ונתנהו בה, אבל אין לה דין חומה לתת לבתיה שם עיר].

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּבִשְׁעָר פְּלִים בְּלָאוּ הָכִי אָסוּר לְטַלְטֵל בְּשֶׁבֶת חוץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת בְּיָוֵן שְׁאֵין עָרֻבָה.

9 ומ"מ כתב המג"א (סי' שכה ס"ק יט), שיש חילוק בין כלים הנמצאים בעיר שאין בה עירוב אבל הם בתוך התחום, לבין כלים שבאו מחוץ לתחום, שהכלים הנמצאים בעיר שהיא בתוך תחומם, אף שאין עירוב מ"מ מותר לטלטל חוץ לד' אמותיהם באופן שאין איסור טלטול, דהיינו שאם אחד העברים ג' אמות, מותר לאחר מכן לאדם אחר להעבירם עוד ג' אמות, אבל כלים שיצאו חוץ לתחום שלהם וטלטלם הראשון ג' אמות, אין לטלטלם אלא עוד אמה אחת.

סִימָן תב

דין חריץ-מים בין שני תחומין

[ש"ע ס"א]

וְצָרִף לְעֵשׂוֹת מַחִיצָה בְּסוּף הַתְּחוּמִין⁽¹⁾.

(1) כזה

[משנ"ב ס"ק א]

דְּנִקְרוֹת הַמּוֹשְׁכִין אֵינָם קוֹנִים שְׁבִיתָה כְּלָלָה.

2 ובטעם הדבר שאינן קונים כתב לעיל (סי' שצו ס"ק לו), שהמים נעים ונדים ואינם עומדים במקום אחד. ואף מעיין הנובע במקומו ואינו מתפשט, כתב בשע"צ שם (ס"ק כח) שהמים שבו נחשבים כנעים ונדים, ולפיכך אינם קונים שבייתה. והפרישה (כאן אות א) כתב טעם אחר, שכיון שבכל פעם נובעים מן המעיין מים אחרים, אין דעת בני העיר עליהם, ודינם כחפצי הפקר שאינם קונים שבייתה.

המשך במילואים עמוד 40

[ש"ע ס"א]

וּסְתָם עִירוֹת מְקֻפּוֹת לְדִירָה, שְׁבוּנִים בְּתֵימָה וְאַחֲרֵיהֶן מְקִיפִים אוֹתָם⁶.

5 ואף שלענין קריאת המגילה בעיר מוקפת חומה, כתב הרמ"א לקמן (סי' תרפח ס"א) שסתם עיירות הוקפו ואחר כך התיישבו, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ד) שאין כוונת הרמ"א שברוב עיירות בונים את החומה ממש קודם ישיבתם, אלא שמיד כשבאים לדור שם דעתם לבנות חומה, ולענין מגילה נחשב שהוקף ולבסוף ישב גם באופן שכשבאו לדור שם היה בדעתם לבנות חומה אחר כך, כמבואר בשו"ע שם, ולעולם סתם עיירות נתיישבו תחילה ואחר כך הוקפו, וכן כתב הפרי חדש (שם סוף ס"ק א).

והחתם סופר (הגהות לסי' תרפח) כתב, שבימי יהושע בניית החומה היתה להגן על העיר, ולכן בנו את החומות קודם שישבו בה, והוא מבצר המוכר כאן בהל' עירובין, ולכן רוב הערים המוקפות מימות יהושע הוקפו קודם שישבו, אבל כיום בונים חומה רק לשם נוי העיר, ולכן בונים אותה אחר שבנו את הבתים, ומשום כך רוב העיירות שבונים כהיום דינן כישבו ולבסוף הוקפו.

[משנ"ב ס"ק ד]

בְּמִקּוֹם הַנְּתֻקָּה⁶.

6 ואף אם שני ישראלים שעירבו כל אחד לצד אחר יזכו בחפץ זה, כתב הט"ו (ס"ק א) שעדיין יוכלו לטלטל את החפץ אלפיים אמה ממקום הנחתו. והקשה, שהרי מעיקר הדין חפצי נכרי אינם קונים שבייתה, אלא שחכמים החמירו שיקנו שבייתה, ובאופן זה נמצאת חומרתו קולתו, שיוכלו להוליך את החפץ אלפיים אמה ממקום הנחתו בבין השמשות, שאם לא היה קונה שבייתה, כשזכו בו שנים וכל אחד מהם עירב לצד אחר הרי אסור היה להזיזו ממקומו. והתוספת שבת (ס"ק ד) יישב, שכיון שתחומין מדרבנן, אין להקשות שמקילים שלא כדון, כיון שכך ראו חז"ל לתקן.

[משנ"ב שם]

דְּמִשְׁם יֵשׁ לָהֶן אֲלָפִים אַמָּה⁷.

7 ואף אם היו חפצי הנכרי מונחים בעיר, כתב הבית מאיר (ד"ה אבל) בשם הריטבי"א (עירובין מז, ב), שלעולם הם כמו שנמצאים בשדה ומודדים להם אלפים אמה ממקומם ממש, ואין אומרים בהם שכל העיר לגביהם כד' אמות, שכיון שהנכרי אינו קונה שבייתה עם אנשי העיר שהרי הוא רשאי ללכת בשבת כמה שירצה, גם חפציו אינם קונים שבייתה כחפצי אנשי העיר. [ומ"מ אם העיר מוקפת מחיצות, משמע ברמ"א כאן שנחשבת כולה כד' אמות אף לגבי כלי נכרים].

אכן, משמע מהבית מאיר שם, שלדברי התוספת שבת [הובא בביה"ל ד"ה קונין] שגדר התקנה היה שיהיו הכלים כמו חפצי ישראל, אם נמצאים הם בעיר יש להם את כל העיר ואלפיים מחוצה לה, כדון התחום של בעליהם אילו היה ישראל.

[משנ"ב ס"ק ז]

בְּיָוֵן שְׁתֻקְּנוּ הַמְּבוֹאוֹת כְּדִינָן בְּצוּרַת-הַפֶּתַח נִחְשְׁבַת פְּלָה מְקֻפָּת לְדִירָה⁸.

8 מדין זה למד הגרש"ז איערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נו), שכשם שנחשב על ידי צורת הפתח מוקף לדירה, כך מועילה צורת הפתח לחבר את כל הבתים שבתוכה להחשב עיר אחת, אף שיש ביניהם שיעור מרחק של קמ"א אמה [שהוא השיעור לחלק מקום לשתי עיירות], שהלא כתבו התוס' (עירובין נו, א ד"ה רב הונא)

הלכות שַׁבַּת סִימָן שַׁחַח

המשך מעמוד הקודם

אלפיים אמה, ובאופן זה הוא יכול ללכת עד החיצונים, מי"מ החיצונים אינם יכולים להגיע אלא לוויות הריבוע שלו ולא לגוף העיר. ובטעם הדבר כתב, שכיון שדין ג' כפרים הוא חידוש, אין לנו אלא מה שנתחדש שיכולים ללכת מזה לזה לשני הכיוונים. [אולם מדברי החזו"א שהובאו בהערה הבאה משמע שהכל תלוי באמצעי]. (56) והחזו"א כתב (א"ח סי' קי ס"ק טו), שמוודים את האלפיים אמה מאמצע הקו הדמיוני שבין שתי העיירות, ואפילו יש מהכפר האמצעי עצמו אל הכפרים החיצוניים יותר מאלפיים אמה הרי זה מותר. [ונראה שאין זה סותר לדברי המשנ"ב, שעדיין יכולים הם לבוא אל החיצוניים, כיון שבאלכסון התחום יכולים לילך יותר מאלפיים].

[משנ"ב שם]

רואין קאלו הקמצי ענה נתון בין שני החיצונים⁶².

(56) ולענין צירוף שלושה בתים שאינם יעיר, כתב הגאון יעקב (עירובין נ, ב ד"ה הריטב"א אמר) שיש להסתפק באופן שהיה בית סמוך לעיר במרחק פחות מע' אמה ושייריים, ובית אחר רחוק ממנו יותר מע' אמה ושייריים, וכנגדם עמד בית שאם נעמידנו בשורה אחת עמדם לא יהיה בין האמצעי לכל אחד מהחיצונים ע' אמה, האם נאמר גם כאן שנרונים הם כעומדים בשורה אחת, או שדוקא בעיר נאמר דין זה ולא בבתיים. ובשו"ת בית שלמה (א"ח סי' נח) כתב, שמדברי התוס' (עירובין נ, א ד"ה ר"ה) יש להוכיח שגם בבתיים נאמר דין זה ולא רק בעיר.

מאידך, בשו"ת האלף לך שלמה (א"ח סי' קמח) כתב שמלשון השי"ס יש לדייק שדין זה נאמר דוקא בג' כפרים ולא בג' בתים. ומי"מ כתב, שאם בית אחד נמצא כנגד המקום שבין שני כפרים, נדון מקרה זה כג' כפרים המשולשים, ועל פי סברא זו היקל לאנשי הכפרים הנצרכים לבא לעיר, כיון שהוא איסור דרבנן ובמקום מצוה.

והחזו"א (א"ח סי' קי ס"ק טו ד"ה נראה) כתב, שדין ג' כפרים נאמר דוקא בעיר שיש לה ג' חצרות ובכל חצר ב' בתים, אבל בפחות מכך לא נאמר דין זה, כיון שהוא חידוש ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים.

[משנ"ב ס"ק מ]

לא ישארו רוח כי אם קמ"א אמה⁶⁷.

(57) ואם היה הכפר האמצעי גדול יותר מהשטח שבין שני הכפרים, נחלקו הפוסקים בדין זה, שדעת הגר"א והתוספת שבת (ס"ק טו) שגם באופן זה נאמר דין ג' כפרים, ודעת הטור והשו"ע הרב (ס"ב) והחזו"א (א"ח סי' קי ס"ק טו) שלא נאמר דין ג' כפרים באופן זה, אלא דוקא אם האמצעי אינו רחב יותר מהשטח שבין שני הכפרים. אכן כתב החזו"א, שגם באופן שהעיר האמצעית עצמה גדולה יותר מהחלל שבין שתי החיצונות, אם היתה העיר בעזרת ר"ש ורגל הרי"ש היתה כנגד החלל שבין שני החיצונים והרגל אינה רחבה יותר מהחלל, נאמר בזה דין ג' כפרים.

וכתב עוד, שבכל בית מאלו הששה צריך שיהיה לפחות חדר אחד שיש בו ד' אמות על ד' אמות, אבל אם אין בו חדר כזה, גם אם יש בבית כמה חדרים ושטחו הכולל של הבית הוא יותר מד' אמות על ד' אמות, אינו נחשב לבית לענין זה.

ואם במקצת הבתים אין דיורים, כתב החזו"א (שם) שאם היו בהם דיורים ויצאו נחשב המקום כעיר, אבל אם לא דרו שם מעולם אין זו עיר. ועיר חדשה שבנו בה בתים על מנת לדור בהם ועדיין לא נבנו ששה דיורים לדור בה, יתכן שנחשבת כבר כעיר לענין תחומין.

[שו"ע ס"ח]

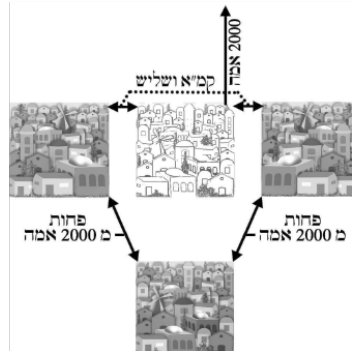
היו שלשה כפרים משולשים⁶².

(52) בטעם הדין שלשה כפרים משולשים נחשבים כעיר אחת, כתב הרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות שער ה פ"ז ה"ו) וכן הריטב"א הר"ן והמאירי (עירובין נ, ב), שבאופן זה הדרך הוא שיבנו בתים בחלל שביניהם עד שיתמלאו להיות כעיר אחת, ולכן מודדין גם לחיצונים את התחום ממקום האמצעי, כיון שעשוי הוא להתפשט ממקומו. ושיטת היש אומרים שהובאה ברמ"א היא, שכיון שרואים את האמצעי בין החיצונים, אין דינם אותו כמונה גם במקומו.

[שו"ע שם]

אם יש בין הקמצי ובין כל אחד מהחיצונים אלפים אמה או פחות⁶³.

(53) כזה

[משנ"ב ס"ק לו]

דיכולין לבוא מהקמצי לשנייהם⁶⁴ בלי צרוב⁶⁵.

(54) ובתוספת שבת (ס"ק יד) מבואר, שצריך גם שיוכלו ללכת משניהם אל האמצעי. ולפיכך אין אומרים דין 'רואים' במקרה שהאמצעי עגול והחיצונים מרובעים, שאף שמרבעים את האמצעי ועל ידי זה הוא מרויח את הוויות, ומסוף הוויות שלו לחיצונים יש

הלכות שַׁבַּת סִימָן תַּא תַּב

המשך מעמוד רסח

גוף אחד עם המים שבקרע, נחשב הדבר שכל המים מונחים למטה מעשרה.

[משנ"ב שם]

ולכן אוסרים אלו על אלו⁶⁴.

(4) אמנם אין איסור למלא מים מהחריץ ולשתותם במקומם [בתוך ד' אמות שלהם], אף על פי שקנו שבינתם בתחום העיר השניה והרי הם מחוץ לתחום אנשי העיר הראשונה, וכפי שכתב הגאון יעקב (עירובין

[משנ"ב ס"ק ב]

ולא הוי קפצי הפקר דאינם קונים שבייתה⁶⁵.

(3) ואף בחריץ העמוק יותר מ' טפחים, כתבו הרמב"ן (עירובין מג, א ד"ה ומה שכתב) והריטב"א (שם מג, ב ד"ה ומהדרין) שאסור למלא גם מהמים העליונים, גם לדעת הסוברים שאין איסור תחומין למעלה מ' טפחים [ולכן אדם הנטע בספינה בשבת כשהמים תחתיה עמוקים ו' טפחים אינו קונה שבייתה עד שירד ממנה] שכיון שהמים העליונים הם

מילואים

הַלְבוֹת שֶׁבַת סִימָן תֵּא תב

המשך מעמוד הקודם

ולכן לא ניתן לומר בזה 'ברירה', ולכן כשבני אחת הערים ממלאים ממי החריץ, אם יתערבו מים שהיו בתחום העיר האחרת במים אלו, הרי הם ממלאים באיסור, שהלא חלק מן המים באו מחוץ לתחומם. וביתר ביאור כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק א), שדין 'ברירה' נאמר כשמילא מהמים בהיתר ונתעורר עליהם ספק עד היכן מותר לטלטלם, ואז אומרים שהוברר הדבר שמילא את המים שלו, אבל במקום שהספק על עצם המילוי, אין אומרים שיבורר הדבר על ידי המילוי שמילא את המים שלו.

[ביה"ל ד"ה וצריך]

צ"ע בפתח-אבן-מה שהקשה על דין זה⁶.

6 ביאור הדברים, שהקשה הבי"ד (ד"ה חריץ) על עיקר דין זה, מדוע המים שבחריץ קונים שביטה, הלא הם חפצי הפקר שאינם קונים שביטה [כמבואר בשו"ע לעיל סי' שצו ס"ד]. וחריץ, שכיון שמים אלו סמוכים לעיר, דעת אנשי העיר עליהם ולכן קונים הם שביטה כרגלי אנשי העיר. והמג"א (ס"ק א) הקשה על דבריו, שבגמרא משמע שדין זה הוא דוקא לדעת רבי יוחנן בן נורי הסובר שחפצי הפקר קונים שביטה במקומם, ולכן אם הם סמוכים לעיר הרי הם כרגלי אנשי העיר, אבל לדעת חכמים הסוברים שחפצי הפקר אינם קונים שביטה הרי הם כרגלי הווכה. ואף ששינוי לגבי גשמים הסמוכים לעיר שדינם כרגלי אנשי העיר כיון שדעתם עליהם, כבר ביארו התוס' (עירובין מז, ב ד"ה חרם) שכשהמים נמשכים מתחום זה לתחום זה, בטלה דעתם של בני העיר, ושוב נחשבים המים כחפצי הפקר שאינם קונים שביטה, והרי הם כרגלי הווכה.

מו, ב ד"ה האי חרם, שמה שאסור למלא מים אין הכוונה שהמים נאסרים בשתייה. ולמד דין זה בקל וחומר מהדין שכתב השו"ע לקמן (סי' תה ס"ט) לענין פירות שיצאו בשוגג מחוץ לתחומם שמותר לאוכלם במקומם, שהואיל ופירות שהוציאו מתחומם מותרים, כל שכן מים שיצאו מעצמם.

[ביה"ל ד"ה אפילו]

מפני המים שפצד השני שפחעקרבין קהם⁶.

5 ואף שלענין בור של אנשי העיר פסק השר"ע לעיל (סי' שצו ס"ד) שדין המים כרגלי אנשי העיר, דהיינו שאם אחד מאנשי העיר עירב לצפון ואדם אחר מאנשי העיר עירב לדרום, רשאי כל אחד מהם לטלטל את המים למקום שעירב, ובטעם דין זה כתב הבי"ד (שם ד"ה ומ"ש של) בשם הרשב"א, שכיון שיש ברירה, נמצא שכל אחד ממלא משלו, מ"מ כתבו הפרישה (כאן אות ב) והמאמר מרדכי (כאן ס"ק ב), שלענין חריץ שבין שתי עיירות אין אומרים כן, אלא בני כל עיר אוסרים את טלטול המים על בני העיר האחרת, כיון שהתערבו המים אלו באלו.

ובטעם הדבר כתבו הפרישה והמאמר מרדכי (שם), שלענין בור שתחילת המילוי הוא בהיתר, שהרי הבור נמצא בתחום שניהם, אומרים שבכל מקום שהוא ממלא משלו הוא ממלא, ושוב מותר לכל אחד להוליך את מימיו לפי תחומו. אבל חריץ שבין שתי עיירות, הלא האיסור הוא בתחילת המילוי, כיון שחצו מהמים בתחום עיר זו וחציים בתחום העיר האחרת והמים מתערבים, ונמצא שבכניסת השבת כבר נקבע דין חצי המים לכאן וחצי המים לכאן,

הַלְבוֹת שֶׁבַת סִימָן תג תד

המשך מעמוד רסט

רחב ד' על ד' טפחים, כיון שעל העמוד נח להלך, אבל נהר שקפא ונעשה קרח יש אנשים שאינם מהלכים על גביו מחשש שמה ישבר הקרח, ולא נאמר בו איסור תחומין. אולם כל זה לדעת הסוברים שקרח אינו מבטל מחיצה ולכן נחשב שהוא מהלך למעלה מעשרה טפחים, אבל לדעת הט"ז (סי' שסג ס"ק כ) שקרח מבטל מחיצה, כתב הרעק"א שם שיש בזה איסור תחומין, שהרי הוא כמהלך על גבי קרקע, ובמשנ"ב שם (ס"ק קכא) משמע שחשש להחמיר כדעת הט"ז.

[משנ"ב ס"ק ז]

לא ניקח תשמישתה⁷.

7 וכן אם היו שני עמודים סמוכים זה לזה במרחק פחות מג' טפחים, ואין בכל אחד מהם ד' על ד' טפחים, אף שעל ידי דין לבד יהיה בהם ד' על ד' טפחים, כתב הדרך תמים (ס"ק ב) שאינם נחשבים כמו עמוד להחמיר, כיון שבדין זה הכל תלוי אם נח להלך באותו מקום, ומסתבר שכיון שהם רחוקים זה מזה אין נח להלך עליהם.

[משנ"ב ס"ק ה]

בדרבנן⁸.

8 ואף לכתחילה, כתב הבי"ד בשם הריטב"א שיכול ללכת על ידי קפיצה או בספינה חוץ לתחומו, אך כשיגיע למחוז חפצו וירד לתוך עשרה טפחים אין לו אלא ד' אמות. אכן הביא בשם הרשב"א, שמי שקנה שביטה למטה מעשרה אין לו לילך חוץ לתחום אף למעלה מעשרה. וטעמו, שכיון שקנה שביטה בביתו והוא בחזקת תחום ביתו,

ללכת יותר מ"ב מיל שהוא איסור דאורייתא, עדיף לרכב על בהמה מאשר לילך ברגליו, ואף שעובר בזה על איסור דרבנן במה שרוכב על בהמה בשבת, מ"מ ברכיבתו ניצל מאיסור דאורייתא, כיון שאין תחומין למעלה מ' טפחים. והוסיף המג"א שם (ס"ק ז), שצריך על כל פנים שיהיו רגליו גבוהות יותר מ' טפחים מן הקרקע. והמג"א שם חלק על הבי"ד, וכתב שכיון שיש בכל ללכת באופן זה, הרי הוא כמי שהולך על גבי עמודים רחבים ד' על ד' טפחים שאסור אף למעלה מ' טפחים ועוד, שרכוב דינו בכל מקום כמהלך. ובשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' צח) תמה על דבריו, שענין רכוב כמהלך נאמר לגבי הנדון אם נחשב יושב או עומד, אך לא נאמר שהוא כמהלך על גבי קרקע.

והכנסת הגדולה (הגהת הטור סי' רב) הביא משו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקמ), שהשיב לשואל שההיתר למעלה מ' לא נאמר כשרגלי המוליכים את האדם נמצאות בתוך י', וכיון שהבהמה המוליכה את האדם הולכת על הארץ, יש בזה איסור תחומין אף אם האדם גבוה למעלה מ' טפחים. [ונמשנ"ב לעיל (סי' רמח ס"ק יד) הביא מחלוקת כיוצא בזה לענין ספינה, האם הכל תלוי במרחק שבין רגלי האדם לקרקע, או במרחק שבין קרקע הספינה לקרקע המים, וראה בשו"ע הרב שם (ק"א ס"ק ב) שתלה מחלוקת זו לגבי סוס במחלוקת לענין ספינה].

[משנ"ב שם]

דניחא תשמישתה להלוק⁶.

6 ולענין נהר שקפא ונעשה קרח, האם יש איסור תחומין למהלך על גבי הקרח, כתב בשו"ת רעק"א (מהדו"ת סי' ב), שאינו דומה לעמוד

הלכות שבת סימן תא תב

באר הגולה רסח

ד שם שבתא דהנהו דברי ה' נחבאר בסיון שנת ושם צלתי

(ה) גזירה חפצי אינו יהודי אטו חפצי ישראל. וְיָאם הוֹצִיאָן אִינוּ-יְהוּדֵי חוּץ לְתַחוּמָן וְהִבְיָאָן לְעִיר, כְּבֹלִים לְטַלְטֵל בְּכֵלָה, (ו) שְׁכֵלָה כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, *וּבְכֹלְכֵךְ שֶׁתְּהֵא (ז) מִקְּמַת לְדִירָה; *וְיִסְתַּם עֲצֵרוֹת מִקְּמַת לְדִירָה, שְׂבוּגִים בְּתַיִם תַּחְלָה וְאַחַר-כֵּךְ מְקִיפִים אוֹתָם⁶, אֲבָל (ח) סָתֵם מְבַצְרִים אֵינֶם מְקַצְּפִים לְדִירָה: הַגָּה וְלִכְן יֵשׁ לְזַהַר וְיִשְׂרָאֵל (ט) שֶׁהַשְּׂאִיל כְּלוּי לְאִינוּ-יְהוּדֵי וְהַחֲזִירִין בְּשֶׁבֶת, (י) שְׂלֵא לְטַלְטֵל חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אִם אֵין הַעִיר (א) מִקַּף מְחִיצָה, שֶׁהָיָה הַפְּלִים קָנִי שְׂבִיתָה אֲצֵל הָאִינוּ-יְהוּדֵי (א"י):

א בריהא דרבי מאי ערוכין מ"ו ב ולא הו' קנסי הפקר דאין קוניס שבייתה בייחודו. דלכין דמסויכס לעיר הם דעת בני העיר צליהם

תב דין חריץ-מים בין שני תחומין, ובו סעיף אחר:

א *חריץ מלא מים (א) מכנסים שהוא בין שני תחומי-שבת, *מקצתו בתחום עיר זה ומקצתו בתחום עיר אחרת, שתי העירות אסורות למלאת מננו *אפלו בתוך תחומם, בשממים שבתוך התחום (ב) (ב) קוניס שבייתה העיר ומתעורבים אלו עם אלו, *וצריך לעשות מחיצה (ג) בסוף התחומין (1)

באר היטב

(3) מקפת. ויחשיבי פרוזים שתקנו המבואות כדין בצה"פ חשיבי מקף לדירה שהרי בונין בתים תחלה ואח"כ עושים צה"פ כמ"ש סימן שנח ס"ב, וע"ש ס"א בהג"ה דאי לא הו' מקף לדירה לא מהני ערוכ, דהרי אפלו של אדם אחר אסור, מ"א: (2) מקף. נ"ל באם הביאו למכוי של יהודים שעושים שם ערוכ שלנו דהינו צה"פ דהנהו פלו כד"א, דתא עיי"ו

(b) קוניס. עין מגן-אברהם פ"ג: (b) קוניס. עין מגן-אברהם פ"ג: (b) קוניס. עין מגן-אברהם פ"ג:

באור הלכה

שהעכו"ם הבועלים גם-כן במקום הפלים, אבל במקום שאין העכו"ם במקום הפלים, אפשר דמודו גם-כן שהולכים אחר העכו"ם וכמו בישאל, וכן כתב בגמ' דאין יצא לקנא לש"ס דגורין עכו"ם אטו ישראל. אחר כך מצינו בבית-מאיר שגם הוא תפס על התוספת-שבת כמה שכתב להוכיח מהנהגת אשכנזי בשם האור זורע, והחליט דלא אזלין ביה דעכו"ם עצמו כלל, עין שם, ודלא פהגאון יצא: * ובכלל ששהא מקפת לדירה. עין לקמן בסימן תה סעיף ו בבאור הלכה מה שכתבנו שם אינה ידועת מהראשונים דלא בעינן תקף מחיצה, והוא הדין הכא:

משנה ברוה

במקום (6) הנחתם⁶ בין-השמשות, דמשם יש להן אלפים אמה לכול רוח ולא יותר: (ה) גזירה. בין דעל-פלפונים יש להם בעלים, אם נאמר דלא קנו שבייתה, אטו למימר גם בבעלים שבעליהם ישראל שלא קנו גם-כן שבייתה ויתירו להוציאן חוץ לארץ: (ו) שכלה כארבע אמות. פרוש, דמן הדין, חפצים שהוציאן חוץ לתחומן אסורין לטלטלן רק בארבע אמות, מקל מקום בעיר זו שהיא מקפת מחיצות, מתר לטלטל בכלה, דנחשבת כלה כארבע אמות: (ז) מקפת לדירה. שבונו תחלה בתים לדירה ואחר-כך הקיפו בחומה סביב, מה שאין כן אם היה התקף מקדם, אין לטלטל שם אלא בארבע אמות אם היה התקף (3) יותר מבית-סאתים. (ג) וערים הפרוים שלנו, בין שתקנו המבואות כדין בצורת-הפתח נחשבת כלה מקפת לדירה⁶, דהבתים הרי הם כמחיצות, ומקומות הפרוצים הלא נתקנו בצורת-הפתח דנעשים לדירה, דהלא בונין הבתים תחלה ואחר-כך עושים הצורת-הפתח. (ד) וצד, לעולם חשוב כארבע אמות: (ח) סתם מבצרים. דדרך הוא לעשות תחלה המבצר ואחר-כך מתושבין בתוכו אנשים לדרו: (ט) שהשאל כלי לעכו"ם. מערב-שבת, והוליקן לביתו שהוא (ס) חוץ לתחום, דאף דהפלים של ישראל הם, מקל מקום בין שהשאלין לו קנו שבייתה אצלו, וכל-שכן בשואל פלים מן העכו"ם בשבת: (י) שלא לטלטלן ככו'. הינו (ו) במלבושים, דבשאר פלים בלאו הכי אסור לטלטל בשבת חוץ לארבע אמות בין שאין ערוכ⁶; וביחוס-טוב משכחת אף בשאר פלים, דאין בו אסור הוצאה:

* חריץ וכו'. האי ענגא מרי רק ביוסטוב ולענין אסור תחומין, דאי בשבת, בלאו אסור תחומין יש בו משום הוצאה [נאמר מרדכי]. ועין בפרי-מגדים: * מקצתו בתחום עיר זה וכו'. לכאורה נראה דדוקא באופן זה, אבל אם התרין רחב הרבה ויש שטח גדול שאין שייך לא לתחום זה ולא לזה, יהיה מתר למלאת כל אחד בתוך תחומו ולא אמרין ביה דצריכי מיא, דאי לאו הכי אפלו הוא רחב כמה מילין וקצה מננו מגיע בתוך תחום של עיר זו וקצה השני מרחבו מגיע בתוך תחום אחר, נמי נימא דאסור למלאת מננו, וזה בודאי מסתברא דמתר, ואם-כן הכי נמי לשהתרין רחב הרבה, שפסיק באמצע שטח שמצדו אין שום אסור למלאת דהלא הוא חפצי הפקר, ואין לנו לחש מה שמעבר השני יש מים ששצבים לאתה עיר; וגדולה מזו, דעת התוספות בדבר המתחיל 'חרם', דהיא דמשכי מתחום זה לתחום זה בטלה דעתם והיו חפצי הפקר, וכל-שכן בענינו מסתברא דכלי עלמא מודו כנה: * אפלו בתוך תחומם. ורצה לומר, אף שכל אחד מלא מן הצד שבתוך תחומו ואפלו אינו מוליקן לביתו גם-כן אסור, ויש על המים דין נצא חוץ לתחום, מפני המים שמצד השני שמתעורב בהם⁶: * וצריך לעשות מחיצה וכו'. עין בגמ' דאברהם מה שהקשה על דין זה⁶, דבגמרא משמע דהו' רק לרבי יוחנן בן טריר אבל לא לדין דקאמי לן כרבנו, וגם בבאור הגר"א מתמה מהסוגיא הו' ולא מצא לישב אם לא שהרי"ף והרא"ש לא היה להם הגרסא של רש"י ותוספות, אמתם בבגנו תנגאל וכן מהודשי רשבי"א וריטב"א העתיקו

אנשי העיר צליהם ולא הו' כחפצי הפקר דאינם קוניס שבייתה⁶. (ב) ודוקא בין שני עירות, ומשום שיש צליהם דעת שני העירות ולכן אוסרים אלו על אלו, אבל אם אין שם רק עיר אחת, אף שהמים נמשכין הרבה מחוץ לתחום ומתעורבין עם אלו, מקל מקום מתר למלאת בתוך התחום, דהנמים שמתוך התחום, בין שאינם סמוכים לעיר ואין צליהם רשות אחרת, הרי הן כחפצי הפקר דאינם קוניס שבייתה כלל. ועין באור הלכה מה שכתבנו דיש חולקים על עקר דין זה: (2) בסוף התחומין. והינו אם היו ביניהם ארבעת אלפים אמה, שהוא שעור שני תחומין, צריך לעשות

שער הציון

(b) עין באור הלכה: (3) דסאתים אף בהקף תחלה מתר לטלטל: (א) מגן-אברהם ש"א: (7) אחרונים ופשוט: (ה) דבכגון זה מרי, וכן כתבו האחרונים: (1) מאמר-מרדכי, וכמו שכתבו לעיל בסימן שצ"ו: (6) מגן-אברהם בשם בית-יוסף ורבה יונתן: (3) אחרונים:

הלכות שבת סימן תב תג

(ד) להפסיקו, (ה) יבאפלו היא תלויה שאינה מבעת לקרע הקריץ ושל קנים בעלמא סגי. הגה וכו' של תקן העומדת בין שני תחומין, (ו) אלו מאכלין מכאן ואלו מאכלין מכאן ואין חוששין שמא יקח אחד מחלק חברו (גמרא פרק חלוין). ו' ואם המים מושכין, אין צריך שום תקון, (ז) שאינם קונים שביטה ודרי הם כרגלי הממלא :

תג דין בקעה שהקיפוה אינם יהודים, וכו' סעיף אָחד :

א א (א) אשבת בקעה (ב) והקיפוה אינם יהודים בשבת מחיצות (ג) לדידה, אינו הולך בה (ד) *אָלָא (ה) אלפים אמה, שאינה בלה בארבע אמות (ה) *כִּינן שלא שבת באויר המחיצות, (ו) ומטלטל בקלה על-ידי זריקה, (ז) שכיכול (ח) לזרק אפלו חוץ אלפים, שהרי רשות-היחיד גמור הוא כִּינן שהקף לדידה (אבל

א גמרא ערוכה מ"ב וכשמאל דמניא קומה

באר היטב

(ח) אלפים. ובסימן תה ס"ו דמתלה בלה אע"פ שלא שבת, היום אקלו גבה כִּינן דאין לו אלא ד"א, משא"כ כאן דגש לו אלפים בלאו הכי, רש"י: (ג) לזרק, וקא בחפצים של אדם שיש לו תחום אסור, דא"כ הרי אסור להוליכם חוץ לתחום כמ"ש סימן שצו ס"ג,

משנה בריהו

מחיצה בסוף אלפים שהוא סוף שני התחומין. ודוקא (ג) בכהאי גוונא שהקריץ הוא בסוף התחום של כל אחד, שנמצא חלק ממנו חוץ לתחומו של כל אחד, אבל אם הקריץ עומד פלו במקום המשפך לשתי העירות, כגון שבין שתי העירות הוא רק שלשת אלפים אמה והקריץ הוא באמצע, שתיים מטרות למלאת ממנו בלי שום מחיצה, דאמרינן יש בריה וכל אחד לוקח מחלקו: (ד) להפסיקו. עין פרי"מגדו, דאפלו היתה עיר האחרת של עכו"ם גס"פ צריך (ז) להפסיקו: (ה) ואפלו היא תלויה. דקל הוא שהקלו במים⁽⁸⁾ מפני שיש לזה צרך הרבה. ומפל מקום צריך שיהיה על-כל-פנים קצה המחיצה שקוע טפח במים, דכלאו הכי אינה נראית כהפסק כלל, וכמבאר לעיל בסימן [שנן] סעיף א'⁽⁸⁾: (1) אלו מאכלין מכאן וכו'. דהלא כל אחד נוטל מתחומו: (2) שאינם קונים שביטה. מפני (8) דנדיד. ואפלו הם שכינים (1) לְיַחֲד, גס"פ אינו כרגלי אלא כרגלי הממלא:

באר הלכה

כלם זה הלשון, וכתבו שהגהת אשר"י חולק על פסק זה, וכתב הגר"א שכן מוכח מהתוספות דבור המתחיל 'תס', לדודין דקומא לן כדנן אין צריך אפלו מחיצה של קנים, וכן מחדושי הרטב"א נראה פו, עין שם, וכן מהרמב"ם שהשמיט סוגיא זו מהלכותיו משמע גם-כן דסבירא לה הכי, ובטענת הדפוס נרשם בצנור"א בציורו תבת 'רמב"ם' ומה שהשיג האליה רבה על הפגן-אברהם וכתב דהגהת אשר"י לא כנן לזה ודבריו קאי על מים הנובעין, דעקר כהפגן-אברהם להטעם היטב, דאלו היה דבריו על מים הנובעין לא שך מה דמסיים על זה דתפצי הפקר וכו', דשם אפלו בטענן ששן קבלים גס"פ קומא לן דהוא כרגלי הממלא, ועל-פן צריך עיון להלכה:

* אלא אלפים. רוצה לומר, אלפים לכל רוח. בחדושי רבי עקיבא איגר הביא בשם הרטב"א שכתב בשם רבו, דאף אם הוציאוהו עפרים ונתנהו חוץ אלפים, אפלו הכי אינו רשאי להלך בקלה, ולא דמי להוציאוהו נתנהו בדרי וסרי, דהתם כל התקף הוא חוץ לתחומו וכיין שנתנהו שם חשיב פלו בארבע אמות, אבל הכא דאין התקף פלו חוץ לתחומו ומעקרא נאסר באתו מקום שהוא חוץ לתחומו⁽⁴⁾ מפני שלא היה לו בו אלא אלפים, אף שהוציאוהו חוץ אלפים שלו לא נטר לו בשביל זה וכל אותו הרחב ואין לו אלא ארבע אמות, עין שם. ומהתוספת-שבת וגם מהש"ו נזכר דברי הרטב"א אלו, שהש"ו כתב דאם אסורו עפרים והוליכוהו שם ודאי מטר בטלטול וכו', דמשמע שם מהש"ו דמילא מטר להלך בקלה, דמי לנתנהו בדרי וסרי, והרטב"א בשם רבו אינו; כל זה העסקתי מבית-מאיר. וכספר גאון-יעקב מסתפק על דברי הרטב"א להלכה: * כִּינן שלא שבת וכו'. מלשון זה מוכח, דאפלו אצל הבקעה ששבת יש כנן שמחיצותיו היה מבעוד יום, כִּינן שלא שבת כהן בתחלת בניית היום והכנן שהוא יותר מאלפים אמה אינו רשאי להלך בו אלא אלפים מקום שקנה שביטה, ורצה לזה מגמרא 'עלטה מדתו פצצי העיר וכו' (מאליה רבה):

א (א) שבת בקעה. פרוש, וקנה שם שביטה להיות לו ממקומו להלך אלפים לכל רוח ואכל טלטל אין לו רק בארבע אמות, דכרמלית היא: (ב) והקיפוה עכו"ם. שעשו לה מחיצה סביבה, וקומא לן מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה⁽⁴⁾: (ג) לדידה. שהקיפוה לדור בתוכה⁽⁸⁾, דאי לאו הכי, אם התקף יותר מבית-סאתים [שהוא שבעים אמה על שבעים אמה] לא משתריא לטלטולי בה אלא בארבע אמות אפלו על-ידי זריקה: (ד) אלא אלפים. מקום שקנה שביטה, דלא מהני לה האי מחיצות כלל לענין הלוח: (ה) כִּינן שלא שבת. רוצה לומר, דלא מהני מחיצות להיות על-ינדם כל וְשַׁבַּת בתוכו⁽⁹⁾, אבל כאן, שבין-השמשות לא היתה מקפת והקיפוה מחיצות שבת אין לו להלך אלא אלפים שלו כדמעקרא. ולא דמי לסימן תה באת הוציאוהו עכו"ם בעל-כרחו חוץ לתחומו נתון עיר אחרת המקפת חומה דמתלה את בלה, דחשבינן לה כל העיר בארבע אמות ואף-על-גב שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום, (3) דהתם הלא הוא חוץ לתחומו דאין לו מן הדין להלך רק בארבע אמות, ואם לא חשבינן לה כל העיר בארבע אמות לא היה רשאי לילך רק ארבע אמות כדִּין יוצא חוץ לתחום, לכן הקלו גבה [כִּינן שצנא באנס] שיהא נחשב לו כל העיר בארבע אמות, מה שאין כן כאן שיש לו אלפים אמה להלך בלאו הכי: (1) ומטלטל בקלה וכו'. רוצה לומר, אף דלענין הלוח לא נחשב התקף כלל למחיצה מחמת שלא שבת באויר מחיצות, לענין אסור טלטול לא אכפת לן בזה, (ג) כִּינן שיש מחיצות על-כל-פנים עכשו, וקומא לן מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה: (2) שכיכול לזרק. ודוקא בחפצים של אדם אחר שמוע תחומו להלך מאלפים שלו או חפצים של הפקר, דאי לאו הכי הרי אסור להוליכם חוץ לתחומו, דהא הפלים כרגלי הבועלים, כמו שכתוב סימן

שער הציור

(א) מאמר-מרכיבי, וכן מצדד הפרי"מגדו: (7) ומבאר שם במשפחות-זהב דדוקא עיר, אבל עפרים יחיד אינו אסור משום דעתו, וכישאל יחיד מצדד דאסור ואינו בורר, דיש לומר דער כאן לא אמרינן האי סבא לאסר משום דעתם עליהם וקנו שביטה אלא גבי עיר שלמה אבל לא ביחודי, כִּינן דבעצם הלא אין שך לאותו יחיד דהפקר הוא, וכו' של הפקר הלא קומא לן דהוא כרגלי הממלא, ולא נזכר בשום מקום דאם הבור הוא סמוך לאתה יחיד דישפחה דינו: (8) רש"י ושאר פוסקים. והוא הדין למענות הנובעין, גס"פ בכלל ינדי הם, כמו שכתבו הפוסקים: (1) פוסקים: (6) רש"י: (3) רש"י, והעמיקו הפגן-אברהם וכו': (א) ואף דאם נעשו מחיצות כבוד אין נחשבינן מחיצות רק להקרא, כאן שעצשו על-ידי עפרים, כמו שעצשו בשוגג דמניא ריבוי ינתנו:

(א) וכן הוא בסימן שנו סעיף א.

הלכות שַׁבַּת סִימָן תב תג

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ג]

מחיצה גמורה. אבל אם עשה כן במוזד, אינה נחשבת כמחיצה אלא להחמיר, דהיינו שהזורק לתוכה מרשות הרבים חייב, אבל אסור לטלטל בתוכה יותר מד' אמות.

דאמרינן יש בְּרִיחַ וְכַל לֹאֲחָד לֹאֲחָד מִתְּלָקוֹת.¹

[משנב ס"ק ג]

שְׁהִיפּוּנָה לְדוֹר בְּתוֹכָהּ².

2) ואף מקומות שאין דרים בתוכם ממש אלא משמשים את האדם שימוש תדיר, כגון דיר וסוהר, כתב בביה"ל לעיל (סי' שנח ס"א ד"ה לדירה) שהם נחשבים מוקפים לדירה. [וראה בספר תיקון מבואות (פי"ד הע' 9) מה שכתב בדעת החו"א בזה].

[משנב ס"ק ה]

דָּקֵל הוּא שְׁהִקְלוּ בְּמֵימָם³.

[משנב ס"ק ה]

שְׁהִי הַקְּחִיצוֹת מְקַעֵד יוֹם וְשַׁבַּת בְּתוֹכָן⁴.

3) ולענין עיר שבנו בה הנכרים בתים בשבת, ועל ידי בתים אלו התרחב שטח העיר, דנו הפוסקים האם מקום שביתתו התרחב ומותר לו ללכת עד מקום זה אף שהוא רחוק יותר מאלפיים אמה מקצה העיר כפי שהיה בשעת בין השמשות, או לא. דעת האבן העזר (סי' רסג סי"ז), שכשם שמחיצות שלא שבת בתוכן בבין השמשות אינן מועילות להחשיב עבורו את המקום כד' אמות, כך בתים שנוספו על העיר בשבת אינם מועילים להרחיב את שטח העיר המותר בהילוך בשבת.

מאידך, מדברי הבי"ח והט"ז שם (ס"ק ג) נראה שנחלקו על דבריו, וסוברים שאם בנו הנכרים בשבת בתים נוספים על העיר, מותר ללכת בתוך שטח העיר אף יותר מאלפיים אמה מקצה העיר הישנה, משום שבתים אלו שנתווספו לעיר ששבת בה נכללים בכלל מקום השביתה הראשון.

[ביה"ל ד"ה אלא]

וּמְעַקְרָא נְאֻסָר בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁהוּא חוּץ לְתַחֲנוּמָא⁴.

4) ומי שהוקף במחיצות לאחר שיצא מתחומו, ומקצת מההיקף נמצא בתחומו, מבואר בשו"ע לקמן (סי' תה ט"ד) שמותר לו להלך את כל ההיקף, כיון שהיקף זה לא נאסר עליו מעולם. ולפיכך פסק השו"ע שאם יצא חוץ לתחום באונס, יש לו תקנה על ידי שיעשו סביבו מחיצה מבני אדם שיכולים להלך לשם על ידי עירוב, ויודיה מותר לו ללכת בכל המחיצה, וממילא יוכל לחזור לתחומו הראשון.

7) ובביאור הדבר כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א), שהרי זה כעין מה שכתב הפרישה [הובא במה שכתבנו לעיל בביה"ל ד"ה אפילו] לגבי בור של אנשי העיר, שכיון שבני העיר ממלאים ממנו בהיתר, דין המים כדיו הממלא שהוא מאנשי העיר, ומשום שאומרים יש ברירה' והוברר שמים אלו קונים שביתה כרגליו, ואף כאן כיון שלבני שתי העיירות מותר למלא ממנו, אומרים בזה 'יש ברירה', והרי הם כרגלי הממלא.

8) ואף שעיקר התקנה היתה שלא יתערבו המים אלו באלו, ובמחיצה זו עדיין מתערבים הם, כתב הריטב"א (עירובין מה, א ד"ה ומה שהקלו חכמים במים) ששאיבת המים הריהי דבר הנצרך, שבכל עת זקקים למים, ופעמים שאי אפשר לתקן זאת במחיצה היורדת עד לתהום, לפיכך הקילו חכמים להחשיב מחיצה תלויה כאילו היתה מחיצה גמורה של ברזל היורדת עד התהום, וכיון שכל האיטור לטלטל את המים הוא מדרבנן, 'הם אמרו והם אמרו'.

ובנהר שלום (ס"ק א) כתב, שקשיה זו אכן קשה לדעת הסוברים שחפצי הפקר קונים שביתה, אבל להלכה שחפצי הפקר אינם קונים שביתה, ומה שכאן קונים שביתה הוא מפני שדעתם של אנשי העיר עליהם, אם כן כיון שנמשכים המים ומתערבים מתחום זה לתחום זה, מעיקר הדין אין דעת בני העיר מועילה לקנות בהם שביתה ובטלה דעתם [וכמו שכתב המג"א ס"ק א], ורק שהצריכו בזה הפסק מועט.

סִימָן תג

דִּין בְּקָעָה שְׁהִקְפּוּנָה אֵינָם יְהוּדִים

[משנב ס"ק ב]

מחיצה העשויה בְּשַׁבַּת שְׁמָה מְחִיצָה¹.

1) ואם נעשתה המחיצה על ידי ישראל, התבאר בשו"ע לעיל (סי' שסב סיג) ובמשנב שם (ס"ק יח, וכן משמע בשו"ע להלן ס"ק ג), שאם לא ידע העושה שהיום שבת או שמלאכה זו אסורה, הרי זו